

continere, *formaliter* patientiam exercet; si idem facit ex amore illius boni atque honesti, quod in operibus, quae exercet, ex se invenitur — id enim etiam facere potest —, patientiam *materialiter*, formaliter alias virtutes exercet.

2. Patientia, ut ex dictis colligitur, versatur ut circa objectum suum seu materiam 1) immediate circa moerorem et tristitiam; 2) remote circa actiones, gestus, verba externa, ne quid immoderati in iis appareat; 3) circa ipsa mala tamquam objectum remotissimum.

710 3. Longanimitas, quae specialis virtus vocatur, est pars quaedam patientiae, quatenus versatur circa illud malum seu *illam molestiam*, quae ex *dilatione rei expectatae* oritur. Praecipue emicat in tolerandis injuriis, quae non pro justa expectatione satis reparantur.

4. *Gradus patientiae* pulchre recenset Less. l. c. l. 3 cap. 2 dub. 5 in fine:

1) ex parte malorum: si retinetur patientia a) in damnis fortunarum, b) in detrimentis famae, c) in detrimentis corporis et vitae;

2) ex parte modi perferendi: si tolerantur mala a) sine murmuratione, b) sine lamentatione apud alios, c) cum gaudio;

3) ex parte causae ipsorum malorum: si patienter ferimus mala a) propter culpas nobis inflictas, b) mala sine culpa nostra ab inimicis illata, c) mala illata ab iis, quibus benefecimus — quare summus gradus est ejusmodi mala et injurias non solum aequo, sed libenti et gaudenti animo ferre, atque ita Christum Dominum imitari, qui summas injurias et afflictiones ab iis, quibus summe benefecerat, patientissime sustinuit, et pro iisdem Patrem rogavit.

711 II. Vitia patientiae opposita numerantur:

1. *Insensibilitas*, quando aliquis neque propriis, neque alienis malis tangitur: quod laudabile non est — at *ex se* non excedit, si peccatum est, peccatum veniale, nisi forte *accedat* gravis officii (erga proximum praecipue) laesio.

2. *Impatientia*, qua quis nimium dolet, et ex dolore a recto recedit. Sic impatiens est, 1) qui ob dolorem vel moerorem aliquid mali committit; 2) qui *modum* in dolendo excedit; 3) etiam impatiens dicitur, qui in ira vel indignatione excedens hunc animi motum foras ostendit — quamquam potius iracuundus dici debet.

Impatientia, etsi *ex se* ut animi affectio veniale peccatum tantum est, nisi forte murmurationem contra Deum divinamque ordinationem includat, tamen inducere potest ad alia mala facienda bonaque praecepta omittenda: quare etiam *gravem* legis divinae violationem producere potest.

Hoc sensu homini, potissimum christiano, patientia maxime necessaria est, ut Christus Dominus ipse monet: „in patientia vestra possidebitis animas vestras“, i. e. acquiretis, salvabitis animas vestras. Nam tot mala hujus vitae hominem circumstant, eique inferuntur, si legem divinam servare vult, adeoque ita frequenter sollicitatur ad violandam legem, si velit effugere tolerantiam malorum, ut homo christianus contra ea maxime sese praeparare debeat. Verum sufficit patientiam *materialiter* exercere; imo oportet non formale motivum patientiae solum perpendi, sed alia etiam motiva quam plurima et multo efficaciora, quae ad mala toleranda inducunt, ut coelestem remunerationem, imitationem Christi et Sanctorum, amorem Dei etc.

III. Perseverantia (v. S. Thom. q. 137 et 138):

712

1. Hic sumitur pro speciali virtute, qua homo proponit perseverare in bono opere, quamdiu ratio dietat, eo motivo, quod peculiarem honestatem contineat *perseveranter* agere, sicuti peculiaris difficultas et molestia et taedium ex diuturnitate obrepere solet.

Quare si speciale motivum *ejus* virtutis, cujus est illud opus, quod agitur, ad perseverandum excitat, *materialiter* potius, quam formaliter exercetur virtus perseverantiae: quod prius tamen sufficit, imo saepe magis expedit, quam in sola formali perseverantia affectum collocare.

2. Proxima igitur materia hujus virtutis est in *cujuslibet* virtutis exercitio *continuatio* usque ad finem sive singularis negotii sive vitae: prout ratio praescribit. — Materia remota et *secundaria* est molestia et difficultas, quae ex diuturnitate rei laboriosae capitur. Dicitur *secundaria* materia, quia principalis materia in *bonis operibus efficiendis* collocari debet, non obstante ista difficultate: contrarium in patientia obtinet, quae primarie consideratur ex malis perferendis.

3. *Constantia* parum differt a perseverantia. Sunt qui ita distinguant, ut constantia dicatur virtus, quae vincat difficultatem ex naturali animi mutabilitate et externis impedimentis oriundam, perseverantia, quae vincat difficultatem, quam diuturnitas rei laboriosae per se et ex natura sua secum ferat.

IV. Vitia perseverantiae et constantiae opposita sunt:

713

1) Per modum excessus *pertinacia*, qua aliquis in proposito permanet contra rationem, quum ex circumstantiis ratio dietet, desistendum esse: est peccatum veniale aut mortale pro materia subjecta, ut si quis pertinaciter persistere vult in re, quam cognoverit esse malam.

2) Per modum defectus habetur *inconstantia*, qua sine ratione sufficienti mutatur propositum. Quod, nisi agatur de re praecepta, *ex se* peccatum non est; potest tamen peccatum esse ex motivo peccaminoso (plerumque venialiter tantum malo).

Sectio IV.

De temperantia et virtutibus annexis.

Caput I.

De temperantia ejusque speciebus.

1. Conceptus temperantiae *latus* quidem ille est, ut signifi- 714
ficet quamlibet vel omnem virtutem, quae refraenet affectum ab iis, quae ipsum *alliciunt* contra rationis praescriptum: sed *stricto sensu* sumitur pro illa virtute speciali, quae refraenet appetitum in iis, quae *maxime alliciunt* (uti fortitudo versatur circa ea, quae maxime retrahunt); i. e. in *delectationibus gustus et tactus*, seu in usu alimentorum et venereorum.

2. Inde facile colliges, quae sit materia temperantiae, et quae sit ejus necessitas. Nimirum quia ejusmodi delectationes homini quasi perpetuo praesto sunt, eumque multum alliciunt, non est alia

virtus, quae sit frequentioris exercitii aut majoris necessitatis, si homo sese intra limites recti ordinis continere vult. Verum sufficit materialiter temperantiam servare, etsi formale motivum aliud sit, quam haec specialis honestas.

3. Regulae temperantiae in cibo et potu sumuntur ex fine, ut sumatur cibus et potus „ad vitae hujus et officiorum necessitatem“, sicut S. Aug. dicit *de moribus Eccles. cath.* c. 21 n. 39, sc. necessitatem intelligens etiam utilitatem et convenientiam, quatenus homo et vitam servet et valetudinem corporis, et idoneam mentis dispositionem ad suas functiones: quod tamen non excludit, aliquando ex alio altiore fine etiam cibum et potum sumi posse.

Verum quum valetudo corporis non sit nobilissimum bonum, ex virtute altiore haec ipsa regula in sumendo cibo et potu deprimi potest, maxime si mens ad exercitia nobiliora aptior redditur, modo ne brevi sequatur notabilis vel periculosa corporis infirmitas. Quod omnium Sanctorum exempla confirmant. Unde supernaturalis temperantiae regulam aliam hanc tradunt, ut tantum sumatur cibi et potus, et e contrario tantum abstinence, quantum christianis virtutibus exercendis conveniat. — Imo etiam S. August. l. c. longe aliam quam solam naturalem temperantiam spectasse videtur, quum dicat: „Habet vir temperans in hujusmodi rebus mortalibus et fluentibus vitae regulam utroque Testamento firmatam, ut eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet: sed ad vitae hujus atque officiorum necessitatem, quantum sat est, usurpet utentis modestiam, non amantis affectu“ et *confess.* lib. 10 cap. 31: „Hoc me docuisti, ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam.“

De regula in usu venereorum non est, quod quidquam dicam, quum extra matrimonium plane sit abstinendum; quid vero in matrimonio requiratur, vide ibi. Ceterum confer, quae postea in sexto praec. decalogi dicuntur.

715 4. Partes integrantes temperantiae S. Thom. (q. 143) dicit verecundiam et honestatem, quas etiam dicere licebit *passiones* exercitium temperantiae juvantes: *verecundia* dicit fugam seu aversionem turpitudinis; *honestas* (quae hic non pro toto genere boni moralis sumitur, sed multo pressius pro externa decetia) dicit amorem seu prosecutionem decori, quod in temperantia conspicitur.

5. Temperantiam dividunt secundum diversum objectum materiale in plures partes subjectivas, seu infimas species, sc.

- 1) in *abstinentiam*, quae temperantiam servat in cibo;
- 2) in *sobrietatem*, quae idem observat in potu inebriante;
- 3) in *pudicitiam* et *castitatem*, quae hoc praestat in rebus venereis.

716 6. Vitia temperantiae contraria generice sunt:

a) *Insensibilitas*, quae ita aversatur delectationes gustus et tactus, ut ne tum quidem uti velit, quando uti *debet* — quod est peccatum tantum, quanta est obligatio neglecta seu violata: si vero putantur illae delectationes *ex se malae*, potest esse error haereticus, etiam quando illis utendi nulla est obligatio.

b) *Intemperantia*, quae per modum excessus ultra normam rationis istas delectationes quaerit. Intemperantiae vitium est inter vitia humana maxime probrosum et vile, etsi alia vitia et peccata permulta sunt isto peccato graviora. Nimirum intemperantiam homo inhaeret rebus infimis cum bestiis

sibi communibus. — Intemperantia etiam vitium est valde vehemens atque curatu difficile, multasque pessimas sequelas secum ducit; nam versatur circa delectationes, quae hominem vehementer alliciunt.

Dividitur autem intemperantia in plures inferiores species: nam dicitur 1) *gula* intemperantia in cibo — quae pluribus diversis modis committitur; comprehendit etiam intemperantiam in potu, quatenus sola adest *gustus* intemperies; 2) *ebrietas* intemperantia in potu inebriante; 3) *luxuria* intemperantia in rebus venereis. Plura vide in cap. *de vitiis capitalibus*.

7. Cum temperantia et intemperantia cohaeret virtus *continentiae* atque 717 oppositum *incontinentiae* vitium; imo in communi loquendi modo sic distinguitur tantum, ut continentia potissimum intelligatur de temperantia pudicitiae et castitatis.

Alio tamen sensu aliquando a doctis sumitur continentia (S. Thom. q. 155), ita ut extendatur ad totum ambitum materiae temperantiae late sumptae, atque definiatur „firma voluntas sese continendi in bono rationis contra impetus voluptatum“.

Distinguitur autem a virtute temperantiae (praecipue castitatis) ut inchoatio a perfectione: quum virtus temperantiae et castitatis potius talem firmam voluntatem requirat, quae passiones jam habeat domitas et rationi subjectas, ita ut tentationes neque ita vehementes, neque tam saepe ab intrinseco patiantur; continentia vero hanc voluntatem firmam dicat in eo, qui pugnet quidem, sed nondum edomuerit passiones.

Hinc patet, incontinentiam minus malum esse ceteris paribus, quam intemperantiam; quia intemperans voluntatem firmatam habet in objecto suo malo, nec tam passione, quam spontanea electione peccat, incontinens vero peccat passione victus et post lapsum dolet atque vires animumque resistenti resumit.

Nota tamen, hanc distinctionem inter continentiam et temperantiam potius fieri in virtute acquisita, quam in virtute per se infusa. Haec enim, sive eam continentiam dicere vis, sive temperantiam, ex se non infert, passiones esse domitas, sed facultatem tribuit, praescriptum rationis fide supernaturaliter illustratae servandi contra voluptates, sive magnus earum impetus oriatur, sive non.

Caput II.

De virtutibus temperantiae annexis iis, quae versantur circa iram et vindictam.

Appetitus inferior continendus est, ne voluntatem secum rapiat contra 718 rationis bonum, non solum contra concupiscentias et voluptates, sed etiam contra passionem irae. Quod praestat praecipue mansuetudo.

I. Mansuetudo est igitur virtus irarum moderatrix, ne, oblatis rebus irritantibus, homo in iram prorumpat, aut in ea modum excedat.

Proxima materia hujus virtutis est passio irae, cui modum praescribit, ut homo irascatur, quando, cui, quam ob causam, quantum, quomodo oportet, et ut, si non oportet irasci, ira comprimatur omnino.

II. Vitia mansuetudini contraria sunt:

1. *Inirascencia*, quae ita insensibilem hominem reddit, ut non excitetur ad iram, quando oportet. Scilicet quando obsistendum est aliis in re difficiliore, ut si quis ex officio justitiae, caritatis etc. monere, corripere, casti-

gare, repellere debet, animus autem friget et detrectat id facere, ira excitanda est, quae juvet ad augendum animum torporemque excutiendum. Peccatum vero non tam ex defectu irae, quam ex defectu alterius officii implendi existit. — Similiter laudabile est iram concipere, si videtur Deus injuriis affici, modo recta mensura servetur: cujus exemplum habes in Christo Domino Marc. 3, 5: „Et circumspiciens eos cum ira, contristatus super caecitate cordis eorum.“

2. *Iracundia*, quae in ira excedit, idque a) in *objecto* rationis praescriptum non servans, sc. appetendo injustam vindictam; b) in *modo* normam rationis non servans: de quo fusius vide infra n. 737 *de vitiis capitalibus*.

720 III. *Clementia*, mansuetudini similis, est virtus, quae inclinatur ad mitigandam et diminuendam justam vindictam (punitionem), in quantum recta ratio non obstat.

Quoad *materiam* igitur licet et clementia et mansuetudo circa externam vindictam versetur, tamen id diverso fit modo. Mansuetudo circa eam versatur, ne homo obtemperet irae, ac proin pro proxima materia *iram* habet, pro remota vindictam; clementia circa moderationem externae vindictae versatur, quia consentaneum et decorum est homini in potestate constituto, infra meritum punire, proin versatur circa *externam vindictam* ut materiam proximam, et sub alia formali ratione.

Clementia supponit conditionem *Superioris* atque potestatem juste infligendi vindictam: mansuetudo latius patet ad quemlibet hominem.

Clementia dimittit, sed non omnino condonat poenam; idque facit ex animi lenitate atque hac *speciali honestate*: quamquam etiam tum, quando *utcumque*, i. e. ex quocumque motivo, poena, servato ordine rectae rationis et virtutis, diminuitur, clementia materialiter exerceri recte dicitur.

721 IV. *Clementiae* opponitur:

1. *Lenitas nimia*, quae inconsulte poenam mitigat vel remittit contra bonum sive delinquentis sive publicum. Nam aliquando vitiosum est, clementer agere velle, quum nimirum expediat severitate potius delinquentes coercere.

2. *Crudelitas*, quae excedit in poena, ex animi asperitate compati nescientis poenam ultra justum modum exaggerans. Quare crudelitas sic accepta supponit in homine potestatem puniendi, sive legitimam, sive usurpatam; supponit etiam causam, quae poenam mereatur.

Quodsi potestas non est puniendi, ut in homine privato, neque causa poenâ digna, eos, qui alios nihilominus suppliciiis afficiunt, potius *feros* eorumque vitium feritatem vel *ferocitatem* dixeris, quam crudelitatem: licet communis usus etiam crudelitatis vocem adhibeat.

Distinguitur ergo crudelitas prorsus a *severitate*, quae est inflexibilis animi rigor, nihil de promerita vel statuta poena remittens.

Caput III.

De modestia et studiositate.

722 Sicut temperantia in rebus, quae maxime delectant secundum appetitum inferiorem, modum imponit: ita aliae virtutes esse debent, quae modum praescribunt in aliis rebus, specialem delectationem non afferentibus, aut

non delectationem inferioris appetitûs. Generali nomine hae virtutes modestia appellari possunt; sed non omnes ejusdem infimae speciei.

I. Modestia strictè dicta est virtus, quae moderatur externum hominis habitum, motus, gestus totumque hominem externum, ut omnia ex decoris rationisque praescripto componantur. In quo utique ratio habenda est personae, loci, temporis, negotii etc. (Cf. S. Thom. I. c. q. 168.)

1. Formaliter modestia est, si decorum et convenientia servatur ex ipso affectu, quo quis fertur in id, ut externi hominis compositio cum internis affectionibus virtutum congruat: si ex alio motivo bono fit, modestia materialiter exercetur.

2. Facile patet, modestiam habere materiam quidem humilem, attamen jure magnam laudem. Nam exterior homo index est interioris, neque facile homo potest in exteriori habitu constanter secundum rectam rationis normam agere, nisi interius omnia bene ordinata habet, aliisque virtutibus bene instructus est. — E contrario autem modestiae exercitium etiam multum juvat ad alias virtutes acquirendas, augendas, conservandas.

Hinc verum est, quod S. Ambros. *de off.* l. 1 c. 18 n. 71 dicit: „Habitus mentis in corporis statu cernitur: hinc homo cordis nostri absconditus aut levior, aut jactantior, aut turbidior; aut contra gravior, et constantior, et purior, et maturior aestimatur. Itaque vox quaedam est animi, corporis motus.“ Cf. etiam Eccl¹ 19, 26 et 27: „Ex visu cognoscitur vir, et ab occurso faciei cognoscitur sensatus. Amictus corporis, et risus dentium, et ingressus hominis enuntiant de illo.“

3. Regulas modestiae in variis materiis hinc tradere longum est, atque eo magis supersedere possum, quod non desunt libelli, unde illae regulae hauriri possunt, v. g. Hoeflinger *regulae decentiae* seu „Anstandsregeln“; Schönbold *cod. tit.* Ratisbonae; *Decorum religiosum*, Colon. 1866.

4. S. Thom. I. c. q. 169 modestiam specialem ab altera distinctam statuit, quae versetur circa exteriorem apparatus et usum rerum humanarum, ut ornatum, supellectilem etc.: quae utrum virtus distincta dicatur necne, tamen ostendit materiae ambitum a priori distinctum.

5. Vitia modestiae opposita sunt:

- 1) *petulantia* vel insolentia, qua aliquis gestibus motibusque insolitis vel incongruis utitur, qui indecori sunt atque animum male fraenatum indicant;
- 2) *hypocrisis*, quae ficto animo modum in exteriori habitu assumit;
- 3) per modum defectûs est *rusticitas*, quae decorem externi hominis nimis negligit.

723 Hae omnia peccata gravia non sunt, nisi ratione alterius malitiae *adjunctae*. Imo rusticitas saepe ne proprium peccatum quidem est. Nihilominus viri christianae perfectionis strenui sectatores admirabili studio vel in istis rebus minimis omnia cavere conabuntur, quae non omnino ordinata sunt. Videri potest Lancicius *de recollect. octid.* (opuseul. spirit. VI.) cap. 1 n. 2, ubi pro fine renovationis spiritualis proponit post peccatorum venialium extirpationem etiam „imperfectum inculpabilium fugam“, quas nominat „defectus civilitati et urbanitati morum contrarios“.

II. *Eutrapelia* a modestia eatenus distinguitur, quod versatur circa 724 moderationem exteriorum quidem, sed quae ludendi jocandive causa fiunt: quare species quaedam modestiae est.

1. Ad decorum honestumque convictum humanum enim pertinet, ut etiam in animi remissione rebusque ludicris agendis modus servetur, ne

homo ea, quae ad relaxationem necessaria sunt, nimis abhorreat atque aliis hominibus gravem atque molestum se exhibeat, neve illis rebus nimis inhaereat.

2. Majus tamen periculum est in excessu ludendi et jocandi, quam in defectu.

Moderatio igitur necessaria est ex parte rei, ut id, quod relaxationis causa agatur, nullam turpitudinem contineat, et ex parte modi, ne homo nimis profusus sit in ludicra. Ad moderationem ex parte rei etiam pertinet, ut non suscipiatur ludus sive absolute, sive relate ad quosdam homines prohibitus. (De quo plura vide in tr. de contractibus, et de clericis.)

725 3. Defectus eutrapeliae contrarii sunt: 1) *scurrilitas* per excessum, cujus peccaminositas dijudicanda est tum ex ipsa re, quae agitur, tum ex circumstantiis personarum, num grave scandalum, injuria etc. adsit.

2) *Austeritas* nimia, qua aliquis aut a remissione sibi necessaria abhorret, aut aliorum honestam recreationem improbens iis se molestum exhibet: qui defectus *per se* multo levior est.

726 III. Magis pro distincta virtute haberi debet ea, quae moderationem indicit cupiditati sciendi et addiscendi, sc. studiositas. Homo enim naturaliter inclinatur ad rerum scientiam acquirendam. Verum hoc ipsum *studium* cognoscendi a rationis dictamine regi debet.

1. Hujus virtutis officium est 1) moderari appetitui sciendi, ne homo appetat plura et altiora scire, quam quae suae conditioni conveniunt; 2) moderari ipsum studium et conatum animi, ut studeat homo ea diligentia, eo fine, iis adminiculis, ut par est, neque plus; 3) etiam interdum excitare et impellere ad studium, quando animus labores cum eo conjunctos refugit, atque languidum se gerit. Quare haec virtus secundum unum officium temperantiae annexa est, secundum alterum fortitudini.

727 2. Vitia opposita sunt:

1) *Curiositas* per excessum — quae *ex se* peccatum grave non est; potest evadere gravis ex adjunctis vel fieri causa gravis peccati. (Cf. ea, quae de virtute fidei theologicae agens de peccatis contra fidem atque similibus dixi n. 302—304.)

2) *Negligentia* vel pigritia per defectum: — grave peccatum evadit, quando agitur de rebus sub gravi scitu necessariis, si modo hujus gravis obligationis advertentia adsit: sive de scientia rerum agitur *omnibus* necessaria, ut articulorum fidei necessariorum, sive de scientia necessaria *ex munere* suscepto vel suscipiendo.

Caput IV.

De humilitate.

Restat ut agamus de moderatione illius appetitus, qui sensibilem quidem delectationem non movet neque talem *impetum passionis* secum fert, sicut materia temperantiae stricte sumptae, qui tamen, quo nobilior et secundum se rationi magis consentaneus videtur, eo difficilius omnino refranatur et intra limites rectae rationis fide illustratae redigitur, appetitum dico *propriae aestimationis et honoris*.

Quem appetitum moderatur humilitas.

I. Notio humilitatis.

728

1. Humilitas definitur a S. Thoma l. c. q. 161 a. 1 „laudabilis sui ad ima dejectio“, vel a S. Bern. *de grad. humil.* (in princ.): „Humilitas est virtus, qua quis verissima sui cognitione sibi ipsi vilescit“; aliis verbis dici potest „virtus inclinans nos ad nostram vilitatem signis vel factis profitendam“.

2. Humilitas supponit cognitionem, quam habet homo de se ipso suaque vilitate suisque defectibus: at hac cognitione supposita, *est* in *voluntate*, quam inclinatur, ne se extollat in agendi ratione supra mensuram suae cognitionis. Objectum vero hujus virtutis est id, quod congruit nostrae vilitati tum secundum interiorem appetitum, tum secundum externam actionem.

3. Quamquam id, quod vile est, per se quidem non est honestum aut rationi placens: tamen rationi maxime placet, ut ita agatur, sicut *cuique congruit*; dein vilia amplecti ratione summopere probatur, quatenus est testificatio nostri nihili et summae a Deo dependentiae — quod ad divinam laudem maxime confert. Hinc quia humilitas est *professio veritatis* rationi summe conveniens, Deo summe placens est.

II. Officium, vel varii actus humilitatis hi recenseri possunt ex Lessio l. c. lib. 4 cap. 3 dub. 7:

1. Vilipensio et contemptus sui, per quem homo se quoad ea, quae ex seipso habet, nihil aestimet.

2. Homo reputat se omnibus Dei donis indignum, et ad omnia ineptum; idque sine falsitate, talis enim revera est secundum ea, quae ex seipso habet.

3. Hinc sequitur, ut veritatis amore impulsus non cupiat ab aliis magni aestimari, honorari, vel laudari; quia videt, id sibi non congruere, sed ei, a quo omnia habet. Non enim imago vel pictura laudem meretur, sed pictor.

4. Quantum in ipso est, desiderat etiam vilem se haberi et ab aliis contempti. Talem enim cupit se ab aliis judicari et aestimari, qualem secundum veritatis sententiam et in oculis Dei se novit esse, quemadmodum S. Bern. ait serm. 16 *in cant.* n. 10: „Verus humilis vilis vult reputari, non humilis praedicari.“ Attamen dictum est „quantum in ipso est“; quia non semper expedit, ut alii defectus nostros noverint, aut nihili nos aestiment.

5. Quum videt se magni fieri vel honorari, dolet, neque illum honorem in animo sibi attrahit, imo nec admittit, nisi forte ratione officii, aut doni divini, quod habet; et ita honorem in Deum, saltem implicite, refert.

6. Conferendo se cum aliis, censet se omnibus viliozem et deteriozem; considerat enim se secundum ea, quae ex seipso habet, alios vero secundum ea, quae ex Deo illi habent, et sic illos sibi praeponit: S. Thom. q. 161 a. 3. Nam hoc est ingenium humilitatis, in se intueri sua mala, in aliis eorum bona, ita ut sub certo quodam respectu quasi caeca sit pro bonis et dotibus propriis et pro defectibus alienis: quisque autem secundum sua deterior est, quam sunt alii secundum ea, quae ex Deo habent. Cf. S. Thom. ib. art. 6. — Superbia prorsus contrarium facit.

7. Subjicit se Deo tamquam infimum mancipium, vel potius sicut testa figulo et opus suo factori, ut de se disponat pro beneplacito in omnibus